

Vuk'uzenzele

O e tlisediwa ke Ditlhaeletsano tsa Puso (GCIS)

English / Setswana

Tlhakole 2022 Kgatiso 2

Ditlhokotsebe tse di dirileng bonweenwee mo dithendareng tsa COVID-19 ba digama ba sa di thapela

Batho le ditlamo tseo di amegang mo bonweenweeng jwa dithendara tsa go reka dilwana le ditirelo tsa go lwantsha Bolwetse jwa Mogare wa Corona (COVID-19) mo pusong jaanong ba tshwanelwa ke go ikarabela melato ya bona. Sešweng jaana pegelo ya bofelo ya Yuniti ya Dipatlisiso tsa Dikgetse tse di Ithophileng (SIU) ya go dira dipatlisiso tsa tirisobotlhaswa ya madi a a reretsweng go lwantshana le COVID-19 mo maphateng otlhe a puso le a poraefete a a amegang e ne ya letlelelwa ke Moporesitente Cyril Ramaphosa gore e phasaladiwe gore baagi ba itseele ka tsebe.

Pegelo eno e bontsha kgatelopele e e botlhokwa thata e e diriwang mo go lwantshaneng le bonweenwee le tsamaiso e e sa lolamang ya

ditheo tsa puso le tsa poraefete, o tlhalositse jalo.

Ka Phukwi 2020 Moporesitente Ramaphosa o ne a laela SIU go dira dipatlisiso tseno. Mo motsing oo o ne a solofetsa gore fa SIU e ka fitlhela gore go na le bopaki jwa gore go tlotse molao, e tla tshwanelwa ke go isa bopaki joo kwa Bothating jwa Bosekisi jwa Bosetšhaba (NPA).

SIU e ne gape ya letlelelwa gore e ka tsaya le dikgato tsa go isa ba ba amegang kwa kgotla go ba gapeletsa gore ba buse madi a ba a utswitseng kgotsa go duelela ditshenyegelo tse ba di bakileng mo pusong.

Tseo Pegelo e di Utolotseng

SIU e phuruphuditse dikonteraka tsa dithendara di le 5 467 tse di neilweng baabelani ba ditirelo ba le 3 066 tse di jeleng madi a le kanaka R14.3 bilione.

Ga jaanong go setse go

konoseditswe dipatlisiso mo dikonterakeng di le 4 549, mme mo go tsona di le 2 803 go fitlhetswe gore di abilwe ka tsela e e seng mo molaong. Seno se raya gore mo tirong yotlhe ya dipatlisiso tse di leng teng go setse go konoseditswe 62% ya yona.

“Dipatlisiso tseno mailhomo a tsona e ne e le go samagana le batho mmogo le ditheo tseo di neng di nagana gore di tla iphantsha le go ikhumisa mmogo le bao ba neng ba ba thusa ka ditsapuso tseo di neng di tshwanela go thusaba baagi ba ba neng ba le mo tlalelong ka fa nageng,” Moporesitente o ne a tlhalosa jalo.

O ne a tlaleletsa gape le ka gore ga go kgonagale gore e ka re mo dikonterakeng tsa dithendara tse di neng di direlwa go boloka matshelo a batho le ditsela tseo ba iphedisang ka tsona bontsi jwa tsona tsa ntshiwa ka mokokotlo, ka tsela e e seng mo molaong le ka bo-

khukhuntswane.

“Dipatlisiso tseno di bontsha maikemisetso a rona a go ntsha ka mmidi bonweenwee mmogo le go robala kobo e le nngwe le ditlhokotsebe tsa ditiro tseo,” ga rialo Moporesitente Ramaphosa.

Pegelo eno ya bofelo e bua ka dikgetse tse SIU e di rometseng kwa NPA, kwa mafapheng le ditheong tse di amegang tsa puso mmogo le kwa makaleng a mangwe. NPA e tla garela thulaganyo ya go dira gore bao ba tlotse molao ba di game ba sa di thapela mmogo le go samagana le makoa a SIU e tsamaileng e a nopola mo dipatlisisong tsa yona, Moporesitente o tlhalositse jalo.

Dikgato tse di setseng di tserwe

Fa e sale go thankgololwa dipatlisiso tseno, SIU, e thusiwa ke ditheo tse dingwe, e setse e tsere dikgato tse

di latelang:

- Dikgetse di le 45, tse boleng jwa tsona jo bo kopantsweng bo dirang R2.1 bilione, di rometswe kwa Lekgotleng la go Sekela Dikgetse tse di Ithophileng tse di ka ga Bonweenwee, Bokhukhuntswane le Ditiro tse di Seng mo Molaong tsa go Tlhatšwa Madi a Bogodu. Lekgotla leno

E tswelala mo go tsebe 2

Matshwao a a ka go tsibosang fa ngwana a bogisiwa
Tsebe 6

BABALESEGAYI
ENTA O BOLOKE AFRIKA BORWA
MMOGO PE KA FENYA MOGARE WA CORONA

Ke eng se o tlhokang go se itse ka PreP
Tsebe 7

Go buisa Vuk'uzenzele tsenya epe ya GOVAPP e o ka e fitlhelang mo go:

Available on the App Store

Morago o batle SA Government mo go Google playstore kgotsa mo go appstore

IKGOLAGANYE LE RONA MO

Diwebesaete ke: www.gcis.gov.za Imeile ke: vukuzenzele@gcis.gov.za
za www.vukuzenzele.gov.za Mogala ke: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:
1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

E tswela go tswa mo go tsebe 1

la semmuso le rwesitswe maikarabelo a go isa tshekong ditlhokotsebe tsa bogodu ka go ba tseela dikgato tsa semolao go busa madi a puso a a utswitsweng ka bonweenwee, bokhukhuntswane le ka mokgwa wa go dirisa ditiro tse di seng mo molaong tsa go tlhatswa madi a bogodu;

- Dikgetse di le 224 di rometswe kwa mafapheng kgotsa kwa ditheong tsa puso gore bathapi ba batlhankedi-puso ba ba amegang ba ba tseele dikgatokgalemo tsa kwa tirong;

- Dikgetse di le 386 di rometswe kwa NPA, mme di le tharo mo go tsona di rometswe gore di tseelwe dikgato;

- Dikgetse di le 330 di rometswe gore di tseelwe dikgato tsa merero ya tsamaiso, mme fano go buiwa ka dikgato tsa go tswalela ba ba amegang ditshono (gore ba se tlhole ba kgona go direla puso).

Go ya ka pegelo eno, go santse go na le madi a e reng fa a kopanngwa otlhe a bo a dira bokana ka R551.5 milione (a a diriwang ke madi a mo seatleng le a a leng mo dithotong) a a sa-

ntseng a tla busiwa ka go tseela ba ba a utswitsweng dikgato, mme go fitlha ga jaana go setse go kgonnwe go busa a a ka dirang R34.2 milione.

Dipatlisiso tseno di thusitse ka go thibela gore madi a a kanaka R114.2 milione a se dirisiwe go sa tlhokagale, mmogo le go emisa dikonteraka tsa dithendara tse di neng di ka bo di jele madi a le kanaka R170.4 milione.

SIU e akanya gore magareng ga Mopitlwe le Moranang 2022 e tla bo e garetse ka dikgetse tseno, pele e ka romela pegelo ya tlaleletso kwa go Moporesitente mo bokhutlhong jwa Seetebosigo.

Pegelo eno mo teng ga yona ga e bue ka dipatlisiso tsa dikgetse tse di tlhatlhetsweng kwa go SIU morago ga letlha la bofelo la go rebola pegelo ya bofelo tse ga jaana go santsweng go samaganwe le tsona.

Mo go tsona go buiwa ka dikgetse tse di tlhatlhetsweng kgatlhanong le baabelani ba ditirelo ba le 476, ba ba amegang mo dikonterakeng tsa dithendara di le 964, tse boleng jwa tsona bo fetang R961.6 milione.

Kantoro ya Moporesitente e tlhalositse gore tshedimose tse e amanang le dipatlisiso tseno le yona e tla tlhagelela mo pegelong e

tla phasaladiwang ka kgwedi ya Seetebosigo.

Moporesitente o lebogile SIU ka tiro e ba e dirileng mo sebakeng sa dikgwedi di le 18, mmogo le bao ba buleditseng ditiro tseno tsa bogodu mmogo le dipaki tse di neetseng babatlisisi ba dikgetse tseno ka tshedimose tse. **V**

Baagi ba ka re tswa thuso mo ntweng ya go lwantshana le bonweenwee mo ditheong tsa puso ka go begela mogala wa tshoganyetso wa SIU ka ditiro tsa bonweenwee tse di diragalang mo ditheong tsa puso ka go letsetsa

08000 37 77 4.

Cach e thusa barutwana go tswela pele dithuto tsa bona tsa sekolong

Silusapho Nyanda

Barutwana ba ba sa amogelwang kwa ditheong tse dikgolwane go tswela pele dithuto tsa bona ba ka kopa Lefela Kamogelo le Phetiso ya Dikopo (CACH) go ba tswa thuso.

CACH ke setheo sa tirelo ya puso sa inthanete se se laolwang ke Lefapha la Ditheo tse Dikgolwane tsa Thuto le Katiso (DHET). Se thusa barutwana ba ba tlhokang thuso ya go bona sebaka sa go tswela pele dithuto tsa bona kwa diyunibesiting, kwa dikholejeng tsa Katiso le Thuto ya Diatla le ya Setegeniki (di-TVET) le bao ba batlang ditshono tsa go ithuta le go atisa bokgoni jwa bona.

"Ditirelo tsa CACH di butse ka la bo 24 Ferikgong mme di tla tswalela ka la bo 31 Mopitlwe 2022 mme tsona di thusa bao ba batlang go tswela pele dithuto tsa bona kwa ditheong tse dikgolwane tsa thuto

le katiso mme ba retelwa ka ntlha ya go tlhalelwa ke sebaka," ga rialo Tona ya Ditheo tse Dikgolwane tsa Thuto le Katiso Ngaka Blade Nzimande.

CACH e thusa barutwana ba ba dirileng dikopo ka nako kwa diyunibesiting le kwa dikholejeng mo ngwangeng wa 2021 mme ba sa tseewa mo go seo ba neng ba batla go se ithutela.

DHET e rile seno gantsi se diragala ka ntlha ya fa e le gore morutwana o ne a sa falola ka dipholo tse di tlhokagang mo serutweng se a batlang go se ithutela kgotsa ka ntlha ya fa palo ya barutwana ba ba amogetsweng mo serutweng seo e setse e tletse.

CACH e thusa gape le bao ba dirileng dikopo kwa ditheong tsa thuto e kgolwane ebile ba setse ba amogetsweng mo dirutweng tse ba neng ba dirile dikopo mo go tsona, mme jaanong ba fetotse mogo-polo mme ba batla go tse- nena dirutwa tse dingwe.

CACH e tla romela badira-

dikopo go bona ditirelo tsa go ba thusa ka dirutwa tse ba ka ithutelang tsona, mme fa go kgonegang e tla ba thusa gore ba tseewe mo serutweng se se santseng se amogela baithuti mo go sona kwa diyunibesiting le kwa dikholejeng tsa TVET kgotsa mo matsholong a go ithutela tiro ba le mo tirong a Bothati jwa Lekala la Thuto le Katiso (di-SETA), ntle le gore ba kuke maoto a bona go leba kwa ditheong tseo.

Diyunibesiti tsothe tsa puso, dikholeje tsa TVET mmogo le di-SETA di ka etela sefalanatshedimoso sa CACH go tsaya badiradikopo ba ba fitlheltseng dipholo tse di tlhokagalang go ka tsena mo dirutweng tse ba nang le tsona tse di santseng di amogela baithuti.

"Ditheo tsa thuto di tsaya maina a badiradikopo mo sefalanatshedimosong sa CACH mme morago se ikgolaganye le bona," ga rialo sebueledi sa DHET Ishmael Mnisi.

Badiradikopo ba ba ikwadisang mo sefalanatshedimosong sa CACH ba tshwanetse go tlatsa tshedimose tse e e ka ga dintlha tsa bona, mmogo le e e ka ga seo ba batlang go se ithutela.

Badiradikopo ba ka kgona go amogela kgotsa go gana go ithutela dirutwa tseo CACH e ba romelang tsona go tshitshinya gore ba ithophele go ithutela tsona.

Ditheo tsa thuto e kgolwane di tla kgona go bona tshedimose tse ya morutwana mo go CACH fa fela e le gore o setse a ikwadisitse mo sefalaneng seno e bile a kwadisitse gape le dipholo tsa gagwe tsa Mophato wa bo 12.

Mnisi a re CACH e thusa gape le badiradikopo ba ba iseng ba itse gore ba batla go ithutela eng ka go ba romela kwa lephateng la DHET la Ditirelo tsa go Sedimose tsa Batho ka Dirutwa tsa Ditiro tse di Leng Teng tse ba ka di Ithutelang Tsona. **V**

Ikwadisitse mo sefalanatshedimosong sa CACH ka WhatsApp mo dinomorong tsa Chatbot tsa 078 776 8660, ka go romela SMS mo go *134*225# kgotsa ka go ikwadisa mo webe-saeteng ya bona ya cach.ac.za. Go bona tshedimose tse ka botlalo ka ga CACH, etela tsebe ya bona ya Facebook mo go CACH_SA.

government communications

Department: Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Acting Head of Editorial and Production
Tyrone Seale | tyrone@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | zanelemngadi@gcis.gov.za

Managing Editor
Irene Naidoo | irene@gcis.gov.za

Writers

More Matshediso
Silusapho Nyanda

Senior Designers

Tendai Gonese | Benny Kubjana

Production Assistance

Jauhara Khan | Sebastion Palmer

Language Practitioners

Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Magudulela | Sizwe Ziqubu

Vuk'uzenzele
is published by Government Communications (GCIS)

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Printed by: RISING SUN PRINTERS

Distributed by: ON THE DOT

Melao e mentšhwa e gagamatsa twantsho ya GBV

Mo ngwageng yo o fetileng kwa mafelong ke ne ka amogela lekwalo go tswa kwa setlhopheng sa baagi ba ba tshwenngwang ke ditiragalo tseno ba ikuela mo pusong gore e sireletse basadi le bana ba naga eno mo tirisodikgokeng.

Ba ne ba nopola ditiragalo tse di oketsegelang ruri tsa dipetelelo le go sotliwa ka thobalano tse ba kwadileng ka tsona ba re bona jaaka basadi ba tshela mo letshogong le le seng kana ka sepe; mme ga ba sa na tshepo mo molaong.

Seno se nkutlwisitse bo-tlhoko thata mo pelong go itse gore basadi ba naga ya rona ba tshela mo letshogong le le kanakana letsatsi le lengwe le le lengwe.

Mo go tsibogeleng go boga go basadi le bana ba naga ya rona ba tsheleng mo go bona re neseditse pula melao eo mosola wa yona e leng go ba sireletsa. Le fa go diriwa maiteko a go ntsha ditlhokotsebe tsa ditiro tseno mo setšhabeng, basadi le bana ba tswela go boga le go bolawa.

Sešweng ke saenile melao e meraro go nna melao go diragatsa seo re se solofeditse e leng go matlafatsa ditheo tsa twantsho ya bosenyi, go dira gore puso e rwale maikarabelo le go ema nokeng batswasetlhabelo.

Molao o montšhwa o o Kwaloletsweng Sešwa wa Ditiro tsa Bosenyi le Merero ya Mothale oo o femela batswasetlhabelo gore ba se kgariediwelakgetlo la bobedi ka go letlelela dikgotlatshekelo gore di thape bathusi ba e tla nnang bona mo tshekong ba ba tla botsotsang bana, batho ba ba nang le bogole kgotsa batsofe dipotso ntle le go ba tsoetsa

diletseng.

Molao ono gape o letlelela gape le gore mo tshekong batswasetlhabelo ba ka tlhagisa bopaki ka medumokutlo le ditshwantsho tsa dibidio. Seno se thusa go sireletsa ba ba nayang bopaki gore ba se ntshiwe kotsi fa ba sena go bonwa gore ke bo mang, se thibela gore go se nne le tiego le mo go sa tlhokagaleng e bile gape se dira gore tsheko e se dirisi madi a le mantsi.

Molao ono o montšhwa gape o gagamatsa thata melao ya go rebolelwa beile.

Motšhotšhisi yo a sa gantsaneng le beile mo dikgetse tse di rileng o tshwanetse go tsenya mo rekoteng mabaka a gagwe a go se dire jalo.

Dikgotlatshekelo di tshwanetse go sekaseka mabaka a mangwe le a mangwe a a leng teng a go tshosetsa dipaki ka dikgoka mmogo le go utlwa maikutlo a dipaki gore go rebola beile go ka se baye matshelo a bona mo kotsing naa. Ntle le fa fela e le gore kgotlatshekelo e bona mabaka a a utlwagalang gore molatofadiwa o tlhoka go tswa ka beile, molatofadiwa ga a tshwanela go rebolelwa beile.

Molao o montšhwa o o Kwaloletsweng Sešwa wa Bosenyi (wa Ditlolo tsa Molao tsa Thobalano le Merero ya Mothale oo) o dira gore ditiro tsa go dirisa batho ba ba sa itekanelang mo tlhologanyong ka thobalano e nne tse di sa amogelesegeng mo molaong, e bile e tlhalosa gore batho ba ba tlolang melao ya thobalano ba dirisa batho ba ba sa itekanelang mo tlhologanyong maina a bona a tshwanetse go tsennwa mo Rejisetareng ya Naga ya Batho ba ba Tlolang Melao ya Thobalano (NRSO).

Re tsibogetse le boikuelo jwa batho jwa gore re gagamatse

taolo ya ka fao NRSO e laolang ka teng.

Batho bao ba latlhelwang kwa kgolegelong go latela gore ba fitlhelwe ba na le molato mo ditatofatsong tsa thobalano le bana kgotsa batho ba ba sa itekanelang mo tlhologanyong, e bile e le gore ba kile ba latlhelwa kwa kgolegelong ka ntlha ya ditatofatso tsa mothale oo, e bile ba kile ba latlhelwa kwa kgolegelong sebaka sa dikgwedi di le 18 ba ka dira dikopo, mo morago ga sebaka sa dingwaga di le 20, tsa gore maina a bona a phimolwe mo rejisetareng eno.

Molao ono gape o rwesa maikarabelo batho ba ba itseng gore motho mongwe yo a palelwang ke go ikemelela o ntse a dirisiwa dilo tse di seng mo molaong tsa thobalano.

Molao o montšhwa wa Thibelo ya Tirisodikgoka Magareng ga Batho ba ba Leng mo Kgolaganong o samagana le a mangwe a matsapa a tirisodikgoka a a tleng a runye mo dikgolaganong.

Re gagamaditse dikgato tsa go iponela taelo ya kgotlatshekelo e e laelang motho yo a go bogisang go se tlhole a itshunyatsunyanya mo botshelong jwa gago.

Ka seno ke go samagana le matsapa a basadi le bana ba tobanang le ona a go kgariediwelale fa ba neetswe taelo ya kgotlatshekelo e e laelang motho yo a ba bogisang go se tlhole a itshunyatsunyanya mo botshelong jwa bona kgotsa ba e kopile ba santse ba e letile.

Fa kgotlatshekelo e nagana gore mongongoregi o mo kotsing e ka rebola taelo ya kgotlatshekelo e e laelang motho yo a go bogisang go se tlhole a itshunyatsunyanya mo botshelong jwa gago ka gangwe

ntle le go neela molatofadiwa tšhono ya gore a tle tshekong a tle go ikarabela pele e ka rebolwa.

Se se botlhokwa, fa kgotlatshekelo e ka lokolola ka beile motho yo a latofadiwang ka molato wa tirisodikgoka magareng ga batho ba ba leng mo kgolaganong ya lorato mme go sena taelo ya kgotlatshekelo e e laelang motho yoo go se tlhole a itshunyatsunyanya mo botshelong jwa motho yo a mo latofatsang, kgotlatshekelo e tshwanetse gore morago ga go phuruphutsa kgetse eno e rebole taelo eno.

Fa kgotlatshekelo e rebola taelo eno e tshwanetse go felegediwa le ke taolelo e e laelang sepodisi go golega molatofadiwa mo isagong fa go ka nna le tlhokego ya go dira jalo mme yona e tshwanetse go romelwa kwa Tirelong ya Sepodisi sa Aforika Borwa (SAPS).

Fa e le gore sepodisi se belaela gore motho yo a buletse mo arabedi wa ditatofatso kgetse o mo kotsing go latela gore moarabedi wa ditatofatso a gataake taelo ya kgotlatshekelo, sepodisi se tla tshwanela gore ka gangwe se golege molatofadiwa yono.

Jaanong go tlhamaletse gore Molao ono o sireletsa batsofe mo ditiragalong tsa mefuta yotlhe ya tirisodikgoka mo bathong ba ba leng mo kgolaganong mme gape o letla bangongoregi go ka kopa taelo eno ya kgotlatshekelo ka inthanete, e leng seo se dirang gore ba se senye madi a bona le nako ya bona ba sianela kwa kgotlatshekelo.

Go sireletsa bangongoregi gore ba se tlhole ba bogisiwa ke batho ba ba bogisang, kgotlatshekelo e ka rebola Taelo ya Tlhokomelo ya Pabalesego ya Mongongoregi e e lae-

lang sepodisi go ikgolaganya le mongongoregi gangwe le gape go mo tlhola gore tsothle di santse di apere tshiamo ntle le gore motho yo a mo bogisang a itse.

Batho ba ba fetileng mo mathateng a GBV gantsi ba ngongorega gore ba tshwarwa makgwakgwa kgotsa ga ba tseewe tsia fa ba bula dikgetse kwa seteišeneng sa sepodisi. Lepodisi le le sa direng tiro ya lona mo molaong ono o montšhwa le tla rweswa molato wa maitshwaro a a sa amogelesegeng.

Batsadi botlhe ba ba nang le kitso kgotsa ba ba belaelang gore ngwana, motho yo a sa itekanelang mo tlhologanyong kgotsa motsofe o a boga ka ntlha ya tirisodikgoka ya batho ba ba amanang, molao o gapeletse gore ba tshwanetse go begela motlhankedi wa ditirelo tsa go tswa baagi thuso kgotsa motlhankedi wa sepodisi ka tiragalo eno. Fa a sa dire jalo o tla bo a ikgato-losa molao.

Seno se dira gore e nne molao gore tirisodikgoka mo basading le mo baneng e nne maikarabelo a batho botlhe mo setšhabeng.

Ditsopolwana tse di tlhagelelang mo molaong o montšhwa ono ke go bontsha gore jaanong re lebile felo gongwe. Fela seno ga se tharabololo ya matsapa a re nang le ona ano. Re tshwanetse go thibela gore tirisodikgoka le go bogisiwa ga batho bano go seke ga bo ga diragala.

Re ka kgona go fedisa tirisodikgoka e e diriwang mo basading le mo baneng go ya go ile fa re ka nna seoposengwe re le baagi, ra sola mosola melomo ya rona, ditheo tsa rona tsa molao le go nna digatlhame-lamasasi. **U**